

DELS FESTECHANTS.

Coloqui nou pera divertir el mal humor, y desterrar la melancolia quant hia falta de dinés: en el que es declaren les penes y treballs dels pobres festechants, curts de habers; com ho vorá ben clarament el curiós letor en esta

PRIMERA PART.

Ara va: pues que tinc temps, y estic ben desocupat, em pareix contar un cuento, per ser festes de Nadal. En estos dies els chics van com á mosques torbats, en busca de sos padrins,

en la bolseta en la ma, com qui diu: señor padrí, así mels tinc de posar els dinés de les estrenes que vosté em té de donár. Tots son parents este dia, mes que pasen del quart grau;

tots vòlen que siguen tios,
cosins, nebots y chermans:
no te gran forsa la mòda?
be dihuen que es calitat.

Luego entimen en les pascues,
y una retaila fan,
que de lo que mòlts se rihuen,
yo tinc ganes de plorar,
perque qui no te menuts
pòc alegre pòt estar.

Hya alguns chics tan importuns,
que mes que estiguen parlant
en lo Virey en persona,
alli els tenen de afrontar;
sels agarren de la capa,
que per lleu nols deixarán,
per mes enseñes quels fasen
la bolsa están amostrant;
con que es vehuen tan confusos,
dels fillòls sent apretats,
que á bònies els han de dir,
fills meus, tornareu demá.

Y es el cas, que tenen flato
de faldriquera, á tan gran,
que si els pencharen á mòlts
de un abre cap per aball,
ni mich diner els cauria;
¿pues cóm tenen de estrenar?

Aneu á tindre fillòls,
ni á ser padrins enchamay.
Deu me lliure de chiquets
atreuits en demanar.

Y pues ells están contents,
vull que se alegren els grans,
referintlos á la lletra,
sinse mentira ni engañ,
les afficcions ordinaries
que pasen els festechants,
en especial tots aquells
que tenen pòc que gastar.

Servirán de testimoni
de Valensia les tres parts,
que no perque yo he dit cuento,
ha de ser tot fals y mal.
Es vehuen en tantes penes,
que yo les done á pasar
al machor de tots los simples
y locos del hospital,
que com no tenen discurs,
no saben qué son treballs.
El que festecha, en les festes
y dumenches de tot lañ,
una ròsa ó capollets,
ó clavell ha de comprar,
si no dirá la señora
ques un vil interesat.
La fruita mes primerenca
es precis li han de portar;
el moscatell de Molvedre,
les prunes de Sen Chuan,
fraures, peres y camueses,
també prunes descaldar,
la carchòfa y albudeca,
meló de olor y tot lañ,
els dátils de Berberia,
els codoñs asasonats,
avellotes y magranes,
orelletes y torrat;
hasta avellanes, castañes
la chica te de tastar,
y millor de les torrades,
que mes blanetes están;
els cañamels de Gandía,
melacatons.... cap sagrat!
dels albercòcs me olvidaba,
y cireres ampollars,
pataques, cascabellicos,
y peres carabasals,
les de cuyxa y mosqueròles,
les llimetes imperials,

les tarónches de la China,
 també el moscatell romá.
 En fi de lo primer que entra
 y millor en lo mercat,
 han de dur á la señora,
 si no no hia que parlar
 de casarse, ni pensarho;
 perque una cara li fan,
 en tals desdeñs y desayres,
 com si fören uns esclaus
 els señors de les señores.
 No estém ben aparellats!
 asò nosiguala el cuento
 ques diu del amo criat.
 Aném pues á Sen Donís:
 asi em pòden perdonar;
 pero com és lo que pasa,
 y no és en particular,
 ho diré mes clar que laygua,
 cantant com un papagall.
 En este dia els festechs
 sòlen anar á rodar
 per no camplir el costúm
 tan antic y tan usat,
 que ho fan casi de chusticia,
 lo que era árbitre y de grat.
 La vespra pues de esta festa
 pareix un divèndres Sant,
 perques fan tans de calvaris
 que imposible es de contar.
 Qué de empenhos, qué de estafes,
 y qué de enredos que hia,
 per fer un bòn mocador
 de casques, de marsapá,
 de piuletes y cuets,
 torrons de sucre, torrat,
 també confitura seca,
 y algun caramèlo amarc;
 un bon mocador de seda
 pera el dia de Tots Sants,

ah! y un anell de esmeraldes,
 si ne pòt de diamants.
 El dia de Sant ó Santa,
 en que ella cumplix els anys,
 es forsós de quel señor
 la penche en un costós llas,
 una llisteta de moda,
 flòc á lo que sòl usar.
 Yo els fera un escorredor
 de bõna corda de espart,
 perque no tenen chuí,
 ni el tindrán en cent y un añ;
 pues si no, no foren causa
 de gastos tan escusats,
 no pensant en la gasusa
 que despues han de pasar.
 No saben quels pòbres hòmens
 per asò shan de empenhar,
 y quels empenhos els paguen
 despues ques tròben casats?
 Con que tot lo que ara gasten
 es motiu despues de fam.
 Pues quin atra bobería,
 els mocadors dels porrats!
 En estes festes y atres,
 que ixirán á pasechar,
 es menester quel señor
 previnga un bòn verenar,
 arreglant un mocador,
 perque si no, queda mal.
 Be pòden portar les mines,
 que en orient y occident hia,
 pero encara deïxe mòdo
 no les podrán contentar,
 perque moltes desdeñoses
 tot ho van menospreciant.
 Be fan alguns, que samaguen,
 y es finchixen estar mals;
 atres dihuen que van fòra
 pera poderse escapar,

y á fé que no es mala treta;
 estos la saben chugar.
 Per ma fé, fora millor
 el festech no començar
 tan fácilment com á cegos;
 sens mirar estos treballs,
 estes penes y congoixes,
 estos grans tormens y afañs!
 Perque els pareis boniqueta,
 perque te bòn garvo y tall,
 ó com dihuen, bòna cara,
 y els ulls com dos diamants.
 Pues simples, tot es postís
 lo que en elles contemplau;
 y per asó tan de gasto?
 habrá boquimólls mes grans!
 Vosatros teniu la culpa
 que fan elles lo que fan.
 Chirém fulla: si hia cèls,
 que es comú en los festechants,
 habrá torment com aquest?
 Pues tot asó han de pasar.
 Si la chica sen va á misa,
 ell la te de acompanyar;
 si va al hora ó al sermó,
 ell no la te de deixar;
 cuant ella fa la estasió,
 reza ell als sinc altars:
 en fi no la pèrt de vista,
 sempre de ull la está covant.
 Qué males nits, qué mals ratos
 pasa un pobre festechant!
 Reïxes, parets y balcones
 de continuo está rondant,
 mes que trone y caiguen rayos,
 en lo carrer sha de estar,
 sufrint els frets y les pluches,
 hasta les dents tiritant;

y la bóna señoreta
 moltes vegades roncant.
 ¿No es bòn cuento estar dormint
 y el atre estarse bañant,
 perdent paciència y salut
 á la serena y al ras?
 En lestiú algunes nits
 de les festes principals,
 shan de fer músiques bónes,
 no folies ni romans,
 sino de les que la bolsa
 la deixen agonisant.
 Els que cumplixen les lleys
 que la costúm ha posat,
 efectúen sos casorios,
 cuant ya no hia que gastar,
 al cap de tanta fatiga,
 de sentiments y pesars;
 al que no les dimisories
 li entreguen luego al instant,
 perque vacha á portar órdenes,
 ques troba desordenat.
 Estos en fi son els chascos
 que á moltíssims han pasat:
 despues que á la señoreta
 de regalar shan cansat,
 sencontren plens de miserias,
 sinse tindre que menchar.
 Pero fasen moltes gracias
 que no han pasat mes abant,
 perque ara á fé comensaben
 ells á entrar en los treballs,
 que si son grans cuant festechen,
 son machors en ser casats,
 com ho vorán mes extens
 en atra segona part;
 si ho contemplen, yo asegure
 que molt alerta viuran.

SEGONA PART

*De les penes, treballs, afliccions y miseries que passen els que
están curts de habers, y prenen el estat del matrimoni.*

Per lleu adór, mis señores,
pues que ya estic empenat,
explicaré á sos mercés,
com á llaurador parlant,
la història que prometi
de les penes y els afañs
dels ques casen curts de habers,
y així á rem y á véla va.
Ya pensarien alguns,
que yo mhabria olvidat:
ell dehuen creure so simple;
pues vihen molt engañats,
si no quem pòsen el dit,
y vorán si sé apretar.
Yo tinc una gran memòria,
y machor capacitat:
el meu cap será sens dupte
com el cabet de un chagant;
y un discurs tinc á tan prim,
com á punta de orinat.
El meu mestre era molt dócte,
sabia, que dir no hia:
esgramaba en cuansevòl,
ya de lletí, ya en romans;
del animal, tú lo eres,
aixó nos pot ponderar.
Era Teólec y Astrólec,
entenia be el morral:
pues tenint un tan gran mestre,
no habia de ixis lletrat?
Tinc yo les lletres mes gróses
que la O de Sen Chuan;
ya he pasat el Padre nuestro,
y primer la be-a-ba;
el yo pecador, el sé

per tots los dits de les mans;
so graduat en la llòncha,
y burro en totes les parts;
dels durisios y corbelles
sempre la palma he portat:
tots vòlen el meu consell,
vechen si seré estudiant.
Pues cóm vòlen quem olvide,
si so ensuciado tan gran?
Ara va: pues en llicencia,
ningú me estiga parlant,
comence de esta manera:
Colóqui y segona part,
que prometí latre día,
encara que enguañ pasat.
Efectuat el casorio,
cuant no tenen que gastar,
impórta comprar les arres
de esmeraldes y diamants,
ó de atres pedres de preu.
Bóna pedrada en lo cap!
simples que sou boquimòlls,
que vachen á escaparrar;
com si foren cosa bona
còsten elles de criar.
Mes torném á lo que estabem:
el señor lí deu comprar
uns desaliños preciosos,
una creu al consonant,
una choya pera el pit,
els brasilets y collar,
les llistes de plata y ór,
els guardapeus de domás,
á lo meñs serán de raso,
atres pera tot portar:

chipó de pélsa ó casaca,
 basquiñes de móstra, y gran
 mantellina de mil flors,
 en una randa de á pam.
 Y encara fan mil desdeñs,
 y no sho vólen posar,
 dient: oy! pues fulaneta
 tot de espolí ho estrená;
 y les prendes de esmeraldes
 han de ser de diamants:
 qué tinc de ser yo meñs que ella?
 molt bon dót li portarán.
 El festechant que confia
 del dót que diu será gran,
 fa sos enredos y entimes,
 per volerla contentar.
 Trau les amonestacions,
 y les dona á publicar:
 convida la parentéla,
 se fan les cartes nupcials;
 y el dót tot se ve á compóndre
 de trenta ó cuarenta draps.
 El señor fet un vinagre,
 se comensa á lamentar
 dels que han fet el casament,
 que així lhachen engañat.
 Pero á tot sólen respóndre
 els parents de latra part,
 en gran orgull y soberbia
 que ells recibixen lengañ;
 que si acás volia mula,
 per qué no anaba al encant?
 y que ha de voler la chica
 tan sóls per lo personal.
 Quels pareix de la respósta?
 tindrán boca en que parlar?
 Pero vehuen ques empenho,
 y així per fòrsa ó de grat,
 sen van en busca dels coches,
 que á la iglesia han de portar

á la novia y la padrina,
 y les gorreres que van.
 A cada hn dels cocheros
 déu realets li han de dar,
 y regalar al masip,
 als acólits y escolá,
 als pobres bona limosna,
 y als chics també á arregar.
 Qué els pareix á sos mercés?
 no hia pera tremolar?
 y totes estes canéles,
 no han de fer ciri pascual?
 O cóm dia be el vellét!
 á fé dia veritat:
 casar, casar! y el gobiérn?
 de ahon la tens de sustentar!
 No pót ser sino ques pensen
 que en la novia pasarán,
 sinse menchar ni vestir,
 ó que ha de plóure maná,
 y que anirán en cistelles
 á plegarlo per los camps;
 el maná no es pera bobos,
 qui treballa, menchará.
 En la boda y tornaboda
 tot lo resto han de tirar,
 no mostrantse miserables,
 ans be molt contens y ufans,
 pera que entenga la chent,
 ques un home lliberal;
 pues asó tot son dinés,
 que devades no ho darán.
 Ell ha de ferse un vestit,
 cuan mes no puga de drap,
 capót ó capa, y sombrero,
 que munteres no usen ya.
 Qué gochosos, qué contens
 de que ya hacha arribat
 el dia del desposóri,
 que tant treball li ha costat?

Pero tontos, hui comensen
 á entraros vostros afañs,
 que el desich de la señora
 os fea ser ignorants.
 Pero deixém pasar dies,
 quells de son ase caurán,
 y vorán ben clarament
 de aquesta vida lo amarc.
 Ara ixen les estafes,
 y calvaris que se fan,
 per una part la botiga
 de continuo atormentant
 per els dinés de la róba;
 el Plater per atra part
 per la creu dor y arracades,
 els bracelets y collar;
 el Sastre que nunca el deixa;
 habrá una aflicció mes gran!
 així á tot hóra linquieten,
 nol deixen viure un instant;
 con que pera satisfacer,
 per precisió han de empenyar
 els vestits y les prendetes,
 ó darles per la mitat.
 Atres pera el desposóri
 sólen vestirse galans,
 y al atre dia sigüient
 no sigalen Pere en draps.
 No vehuen quel vestidet
 era casi tot amprat?
 Ara pues vostés contemplen
 la fau questos pasarán,
 sinse tindre mich diner,
 empenyats dels peus al cap;
 y la bona señoreta
 diu que no vól treballar,
 sinse pensar en la creu
 que entre els dos han de portar.
 Ay lo bribó! sólen dir,
 vacha ell el molt vergant

á fer faena, si vól;
 qué! tinc yo de gobernar?
 mes valia no casarse,
 si habia de treballar.
 Y així fuchen la faena,
 com fuch la rata del gat;
 y estes son les que alababen
 al señor ans de casar,
 queren molt grans faeneres,
 y ara es fan de regalar,
 y vólen ans de llevarse,
 que al llit puchen lalmorsar.
 Si asó fan les faeneres,
 les poltrónes qué farán?
 Pues si peguen en visites!
 asó nos pot explicar:
 qué gastos nols acarreacha
 chocolate y esponchat!
 Com si pega en desvanida,
 y en voler gales rosar!
 Ya li demana chipó,
 ya diu que vól farfalans,
 quel palmito no val res,
 quels cabells se vól tallar;
 ya diu que la corredora
 uns bracelets li ha portat,
 y quels dona molt baratos,
 que no pérda tan bon llans:
 y atres cosetes quem deixe,
 perque tot nos pòt contar.
 Aném á si es fa preñada:
 el marit pòt perdonar,
 que ella calsa els sarahuells,
 y si replica, rebrá;
 á tot li te de dir amen,
 miren en quin fanc están.
 Ya diu que te mal de ventre,
 que te ganes de llansar,
 quel fluto la desconchunta
 y la ofega per instant,

que te cubriment de còr,
 que te dolor de costat,
 els lloms diu que latormenten,
 y que te uns rots tan amarcés
 que pareiyen una fel,
 que te un gran dolor de cap,
 y está morta de migraña,
 que te el ventrell estragat,
 y els quixals y les chenives
 no la deixen sosegar.
 Y en estes y atres escuses
 hasta la una se están
 en lo llit, donant á entendre
 quels ulls no pòt apegar,
 ni dormir siquiera un hóra,
 y la nit pasa roncant.
 A pocs dies la careta
 pareix un gran diablás:
 y'es el motiu, que la cara
 la polien els afayts,
 les seretes, el color,
 lalcánfora y el cascall,
 la meleta y el bernís,
 blanc de hou y llet virchinal,
 y aquell muntó de potingos
 que les selleres se fan.
 Ya li demana dinés
 pera anar aparellant
 la bolcada peral chic,
 ó chiqueta que ixiará.
 El hómie que no pòt mes,
 pues se troba endogalat,
 ni dòrm, ni mencha en sosiego,
 continuament suspirant:
 dasi naixen disensions,
 riñes, queixes y pesars.
 Pero entre estes y atres penes
 ya tóca á rebato el part,

de ordinari á micha nit,
 en livérn, estánt chelant,
 ó tal vegada plovent;
 y el pobret es te de alzar
 mich despullat, mich vestit,
 y en seguideta sen va
 en busca de la comare,
 y desde alli á fer tocar
 la campana á Sen Martí,
 al Carme y á Sen Chuan,
 y á la Mercé, que está allí
 el gloriós Ramon Nonat.
 Si ve á be, ya es mich consuelo;
 si no, entra un gasto apart
 de Dotor, atra Comare,
 Poticari y Ciruchá.
 Deixe el gasto del batech,
 queste nos pòt escusar,
 com si carrega de fills
 haberlos de sustentar.
 Si denit lanchelet plora,
 ell el te de pasechar,
 y acallar-lo en gran pacència,
 y ella está la cama en alt.
 Moltes nits els sarahuells
 per un costat orinats,
 y si sòls foren orins,
 tot se podria aguantar.
 Ara confesen vostés:
 tot asó no es veritat?
 Pues asó es damunt damunt,
 que molt mes ya que contar,
 pues pera explicarho tot
 era menester un añ.
 Con que així alérta, señores,
 pensen be lo que es casar;
 y perdonen sos mercés,
 que amarguen les veritats.

F I.

Valensia: Imprenta de Laborda, carrer de la Bolsería, núm. 18.